
БУДЗ І.,
викладач кафедри
романо-германської філології,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-
гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ ДЛЯ ОБДАРОВАНИХ І ТАЛАНОВИТИХ ШКОЛЯРІВ АНГЛІЇ

У статті проаналізовано модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії. Британська модель освіти для обдарованих ґрунтується на традиційних моделях навчання для обдарованих та характеризується своєю унікальною парадигмою. У статті досліджуються освітні характеристики та різні елементи моделі. Ефективність моделі полягає в тому, що в ній використовуються елементи існуючих моделей освіти для обдарованих.

Ключові слова: освітня політика, модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії, підхід класного забезпечення, програми для обдарованих, ідентифікація.

The article analyzes the model of education for gifted and talented pupils in England. The British model of gifted education is based on traditional models of gifted education and characterized by its unique paradigm. The article deals with educational characteristics and different elements of the model. The effectiveness of the model is that it uses elements of existing models of gifted education which are implemented within the national policy.

Key words: education policy, the English model of gifted education, classroom provision, gifted programs, identification.

В статье проанализирована модель образования для одаренных и талантливых школьников Англии. Британская модель образования основывается на традиционных моделях обучения и характеризуется своей уникальной парадигмой. В статье исследуются образовательные характеристики и различные элементы модели. Эффективность модели заключается в том, что в ней используются элементы существующих моделей

образования, которые реализуются в рамках государственной политики.

Ключевые слова: образовательная политика, модель образования для одаренных и талантливых школьников Англии, подход классного обеспечения, программы для одаренных, идентификация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Освіта - категорія змінна. Вимоги до навчання у першій декаді 21 століття істотно різняться від тих, які висували п'ятдесят або, навіть, двадцять років тому. Різноманітні фактори, серед яких потреба у конкурентоспроможних фахівцях, глобальність та мобільність економічних процесів, створюють передумови у внесення змін до навчального процесу, що, перш за все, відображається у галузі освіти для обдарованих. Якщо освітній процес змінюється в цілому або навіть частково, це не може не впливати на навчання обдарованих і талановитих дітей. У цьому контексті освітніх змін є два важливих фактори, які впливають на освіту обдарованих. По-перше, освіта стала складовою державної політики, яка задовольняє потреби суспільства через якісні громадські послуги. Освітнє благополуччя дитини не сприймається окремо від фізичного чи культурного розвитку. Неспростовним доказом є те, що освітні можливості дитини залежать від побутових умов, забезпечення житлом, станом здоров'я. В Англії статистичні дані показують, що існує і продовжує зростати розрив в успішності між дітьми із забезпечених та бідних сімей. Отже, середовище для розвитку обдарованої особистості є визначальним фактором. Обдаровані діти із малозабезпечених сімей, що досягли успіху, - це більше виняток, ніж правило. Нова освітня політика в цій галузі є тим поштовхом, який може змінити цю динаміку та сприяти у досягненні висот більшої кількості обдарованих та талановитих дітей із малозабезпечених сімей. По-друге, у новому освітньому контексті

потреба в індивідуальному підході до формування особистості виходить на перший план. Сучасні реалії ставлять вимоги щодо наявності оптимального вибору на ринку послуг. Освіта - це та галузь, яка першою повинна реагувати на освітні потреби кожного індивіда, особливо тих, які належать до когорти обдарованих і талановитих. Йдеться не лише про потреби цієї групи в цілому, але й про особливу когорту обдарованих - вихідців із неблагополучних родин, сімей біженців та емігрантів, носіїв відмінної культури та мови.

На нашу думку, дослідження практичного досвіду Англії в організації та імплементації моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів є корисним для загального розуміння закономірностей розвитку змісту освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії, а також є актуальним для запровадження сучасних практичних підходів в освітній політиці для обдарованих і талановитих школярів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження є праці американських та британських дослідників С. Ісаакс, Дж. Рензулі, Р. Стернберга, Дж. Руано-Борбалана, Д. Еер, Дж. Фрімен, А. Вульф, С. Гарднера щодо проблеми становлення освіти для обдарованих, факторів розвитку обдарованої особистості, характерних ознак обдарованості. Засади розробки та впровадження моделі освіти для обдарованих і талановитих учнів та її особливості у Великій Британії, зокрема Англії, досліджували Д. Еер, Т. Дракап, К. О'Рейлі. Переваги і недоліки програм для обдарованих вивчали Г. Хіккі, Н. Темпест та ін.. Спираючись на дослідження вище зазначених авторів, ми окреслюємо проблеми фор-

мування галузі освіти обдарованих і талановитих школярів в Англії, що є визначальним для загального розуміння змісту освіти для обдарованих і талановитих школярів у Великій Британії, а також розглядаємо їхні висновки як джерела подальших наукових розвідок.

Отже, **метою** нашого дослідження є, по-перше, окреслити теоретичне підґрунтя становлення галузі освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії; по-друге, проаналізувати сучасну парадигму моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів; по-третє, розглянути основні підходи, на яких ґрунтується сучасна модель, та вказати на їхні недоліки і переваги.

Виклад основного матеріалу.

Модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії - це абсолютно новий підхід до освіти обдарованих та талановитих, який прагне вирішення традиційних проблем, що стосуються навчання, особливо, у контексті стійкості та задоволення потреб усіх категорій обдарованих і талановитих школярів. Дана модель спирається на сучасний науковий досвід. Англійська модель є частиною загальнонаціональної політики у галузі освіти на шкільному та позашкільному рівні. Багатогранність моделі полягає в усвідомленні важливості рівноправності, соціальної справедливості та економічної складової, а також учнівської самооцінки, шкільного навчального плану та професійного росту вчителів. Напрямок освіти для обдарованих та талановитих учнів виник пізніше, здебільшого як відповідь на недостатнє забезпечення для цієї групи учнів у загальній освітній системі. Ще у 1932 році провідний англійський педагог Сюзан Ісаакс, описала явище виникнення освіти для обдарованих та талановитих дітей як своєрідний виклик [3,1047]. Хоча термінологія змінилася, але суть проблеми у 21 столітті залишилася такою ж і полягає вона в тому, як визначити найбільш здібних учнів. Ця проблема вважалася актуальною у перших навчальних програмах для обдарованих [11] і залишилася такою ж

актуальною у сучасному світі [7]. Дж. Руано - Борбалан описує західні освітні системи як такі, які характеризуються чотирма «одинацями»: один вчитель, один клас, один урок і один предмет [9]. В межах цієї загальної моделі є досить обмеженими можливості для задоволення потреб особливих груп школярів.

Досліджуючи модель освіти для обдарованих і талановитих учнів Англії, ми проаналізували традиційні методи забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих школярів у загальному контексті освітньої політики.

Класично забезпечення освітніх потреб цієї категорії школярів відбувається двома шляхами - ідентифікації цих учнів та подальшого їх забезпечення. Традиційно першим етапом є ідентифікація з подальшим освітнім забезпеченням саме цієї групи учнів, або спочатку впроваджуються загальні освітні стандарти з наступним задоволенням потреб обдарованих та талановитих школярів за допомогою прийому диференціації.

Концепція моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії полягає у поєднанні двох елементів - ідентифікації та навчального забезпечення, - які доповнюють одна одну. Також у моделі важливе місце посідає політична складова освітнього процесу навчання і виховання обдарованих особистостей. Концепція побудови моделі враховує переваги кожної складової, а також шукає альтернативу, оскільки знає обмеження кожної.

Найбільш традиційним підходом в освіті для обдарованих та талановитих школярів є відбір тих, хто вважається найкращими, і впровадження для них додаткових освітніх можливостей поза основним навчальним процесом. Цей підхід сприяє створенню і використанню якісних навчальних програм для обдарованих незалежно від загальних навчальних програм [6]. Переваги такого підходу пов'язані з однорідністю інтелекту відібраних школярів. Обдаровані і талановиті діти почуваються

вільно і розкуто у такому середовищі, що дозволяє їм формувати самооцінку, та унеможливлює ризик кепкування серед однокласників. Отже, традиційний підхід має соціальні, особисті та когнітивні переваги у навчанні обдарованих особистостей. Програми для обдарованих і талановитих школярів зазвичай надають можливість розвиватися для багатьох обдарованих учнів упродовж тривалого проміжку часу [4].

Існує два основних обмеження щодо підходу до програм для обдарованих. Перше полягає у тому, що навчальні програми поза загальним навчальним процесом зазвичай не пов'язані безпосередньо з ним. Лише за виняткових обставин оцінка чи результат, який учень отримав за програмою для обдарованих, можуть бути враховані, і учня звільняють від вивчення певної дисципліни у школі. Але в більшості випадків навчання за програмами для обдарованих не відіграє особливого значення у шкільному навчанні. Програми для обдарованих покладаються на мотивацію учнів, надають більш глибокі знання, незалежність у реалізації можливостей обдарованих особистостей. Програми для обдарованих є скоріше додатковим елементом до основного навчання у школі, аніж його частиною.

Друге обмеження стосується навантаження на ідентифікацію. Програми для обдарованих спочатку розроблялися для фізико-математичного та медичного напрямів, оскільки вважалося, що ці сфери вимагають більшої сили інтелекту, який легше піддається точному тестуванню. Більшість сучасних концепцій обдарованості наголошують на поєднанні екологічних, особистісних факторів та спадковості у формуванні феномену обдарованості [5], [10]. Отож, ідентифікація за лише допомогою тестування є складним і ненадійним процесом.

Брак надійності у процесі ідентифікації найбільш відчутний у соціально-культурній площині, що негативно відбивається на розробці власне програм. Дослідження стверджують, що

програми для обдарованих орієнтуються на учнів із забезпечених родин, носіїв мови. Д. Ейер вважає, що нестача даних про відсутність обдарованих дітей, вихідців із малозабезпечених сімей, свідчить про це, що процес відбору для них не доступний [3, 1049]. Ось чому програми для обдарованих піддаються критиці.

Відповідно до іншого традиційного підходу організація навчальної діяльності обдарованих і талановитих школярів відбувається у класі будь-якої школи і реалізується за допомогою диференціації. Вчителів відводиться значна роль, важливими є його професійні якості. В основі цього підходу є розробка такого навчального плану, що дозволяє учням здобувати високі рівні знань у контексті загальної навчальної програми. Це досягається використанням таких навчальних підходів, як вирішення проблем та ущільнення шкільних планів. В цій моделі процес ідентифікації є менш важливим, оскільки обдарованість ймовірно може бути визначена безпосередньо через навчальне забезпечення. Цей підхід має на меті скоріше розвивати таланти більшості, аніж окремих особистостей. Прихильники цього підходу вважають його унікальним та справедливим, оскільки кожен учень має можливість досягнути високого рівня [3]. Цей підхід вирішує актуальну проблему соціальної ізоляваності обдарованих дітей.

Критики підходу, в основі якого покладено навчальне забезпечення, стверджують про його утопізм. Вони вважають його залежним від рівня вчительських навичок, що свідчить не про професіоналізм вчителів в більшості країн, а про ентузіазм. Нерівні умови навчального забезпечення у різних школах є недоліком цього підходу. Критики вказують на штучно створені рівні знань вчителями, яким бракує професійної впевненості та компетенції. Вони вимагають справедливості, стверджуючи, що учні з малозабезпечених сімей не отримують належного забезпечення у тих школах, де вони навчаються, адже

навіть початкова освіта має недостатній рівень забезпечення [3].

Отже, в обох моделях обдаровані учні із заможних родин мають більше шансів отримати освіту, спрямовану на задоволення їхніх освітніх потреб, що має серйозні наслідки не тільки для особисто для учнів, але і для всієї галузі освіти для обдарованих.

Модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії розглядає структуру освітньої системи, в якій поєднані внутрішнє шкільне та позашкільне навчання, як максимально гнучку та варіативну. Вона ґрунтується на правовій моделі, за якою будь-який учень має право використовувати освітні можливості в межах школи та поза нею [1].

Переваги загальносистемного підходу до освіти для обдарованих і талановитих учнів очевидні, адже:

- освіта для обдарованих та талановитих школярів забезпечується у межах загальної освітньої політики, що сприяє профільному навчанню та унеможливує її скорочення;
- обдаровані і талановиті мають можливість здобувати якісну освіту, відчуваячи прогрес у навчанні;
- поєднання обох підходів, а саме – традиційного підходу, що ґрунтується на навчальних програмах та підходу, в основі якого є класне забезпечення, враховує їхні переваги;
- можливість поєднання внутрішніх шкільних та позашкільних програм, швидше підвищує рівень, а не компенсує шкільні програми;
- можливість забезпечення соціальної рівності у процесі навчання;
- можливість навчання в одному класі школярів із середнім рівнем інтелектуальних можливостей та високими когнітивними показниками;
- обдаровані діти мають можливість жити і виховуватися у колективі на рівні з іншими, не соромлячись своєї обдарованості;
- можливість створити спільноту обдарованих і талановитих учнів на державному рівні.

Рівняння моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії виглядає так [3, 1051]:

Потенціал + Можливість та Підтримка + Мотивація = Високі досягнення

Модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії складається із наступних елементів: класне забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів, як основа; шкільне забезпечення; позашкільне забезпечення на місцевому рівні; забезпечення на обласному рівні; забезпечення на державному рівні [1], [3].

Базовим елементом у моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії є щоденне класне забезпечення освітніх потреб цієї категорії учнів. Обдаровані школярі проводять більшість свого часу у сформованій шкільній групі, особливо це стосується вікової категорії 5-11 років. Це означає, що всі вчителі зобов'язані планувати навчальний процес так, щоб задовольнити потреби всіх без виключення учнів, використовуючи диференційований підхід.

Усі школи пропонують широкий спектр додаткових можливостей, спрямованих на створення багатогранної навчальної програми. Школи визначають обдарованих і талановитих учнів і пропонують гнучкі методи роботи з такими дітьми, а саме: школи надають можливість таким учням прогресувати швидше, ніж інші, а також складати іспити екстерном. Крім того, вони мають можливість працювати у групах за інтересами та відповідно до їхніх можливостей. В школі очікується що учні будуть розташовані в здібних групах по деяких аспектах їхньої роботи.

Для обдарованих учнів середнього та старшого шкільного віку принципи поділу на групи у межах класу, шкільне і позашкільне забезпечення змінюється. Вся навчальна діяльність ґрунтується на індивідуальному підході. Школа залишається основним джерелом знань для таких школярів на рівні з іншими навчальними інституціями та громадськими організаціями, які пра-

цюють з обдарованими і талановитими дітьми.

Висновки. Модель освіти для обдарованих функціонує в Англії понад 10 років і реалізується у всеохоплюючій Національній програмі для обдарованих дітей різних вікових груп у всіх державних школах [1]. Аналізуючи вищевикладений матеріал, ми розуміємо, що головне завдання моделі освіти для обдарованих і талановитих Англії полягає в тому, що, по-перше, навчальний процес, зосереджений у школі, забезпечує відповідними знаннями, навичками і уміннями, є концептуальним, стимулює учнів мислити, знайомить їх із різними методами навчання і виховання. По-друге, позашкільна діяльність працює над розвитком більш глибоких спеціальних знань, умінь і

навичок. Прогрес відображається не в оцінюванні та опануванні певного навчального плану, а у задоволенні від процесу навчання кожного учня. До позашкільної роботи залучені вчителі, носії провідних наукових ідей, використовуються інноваційні технології. По-третє, ключовим завданням моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії є пошук шляхів задоволення освітніх потреб обдарованих учнів із мало-забезпечених сімей, що стало складовою соціальної політики.

На нашу думку, результати дослідження матимуть значення для подальшого аналізу сучасних тенденцій у формуванні змісту освіти обдарованих школярів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *England's National Programme for Gifted and Talented Education: Plans and Reforms for 2007-2010* [Електронний ресурс] / Т. Драєв Режим docmyny: http://www.spanglefish.com/mariessite/Documents/.../906_world_conference.doc.
2. Eyre D. *Structured tinkering: Improving provision for the gifted in ordinary schools* / C. Smith (Ed.) // *Including the gifted and talented*. – London: Routledge, 2006.
3. Eyre D. *The English model of gifted education* / L. V. Shavina (ed.) // *International Handbook on Giftedness*. – Oxford, Springer Science Business Media, 2009. – P. 1045- 1059.
4. Freeman J. *Educating the Very Able: Current International Research* / J. Freeman. – London: The Stationery Office, 1998. – 67 p.
5. Gargner H. *Intelligence framed: Multiple intelligences for 21st century* / H. Gargner. – New York: Basic Books, 1999.
6. Hicky G. *Goals for gifted programmes: Perceptions of interested groups* / G. Hicky // *Gifted Child Quarterly*. – 1988. – № 32. – P. 231 – 233.
7. O'Reilly C. *Maximising potential* / C. Smith (Ed.) // *Including the gifted and talented*. – Abingdon: Routledge, 2006.
8. Renzulli J. S. *Curriculum compacting: An essential strategy for working with gifted students* / J. S. Renzulli // *Gifted Education International*. – 1983. – № 1. – P. 97 – 102.
9. Ruano – Borbalan J. C. *Policy-making to promote personalised learning* / O. C. Ruano – Borbalan // *Schooling for tomorrow: Personalising education*. – Paris: OECD, 2006. – P. 75 – 97.
10. Sternberg R. *Intelligence, heredity and environment* / R. Sternberg, E. Grigorenko. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
11. Tempest N. R. *Teaching clever children*, 7 – 11 / N. R. Tempest. – London: Routledge, 1974.
12. Woolf A. *Does education matter?: Myths about education and economic growth* / A. Woolf. – London: Penguin, 2002.